

SZÁRAZGYEPEK MEGŐRZÉSE KÖZÉP-MAGYARORSZÁGON

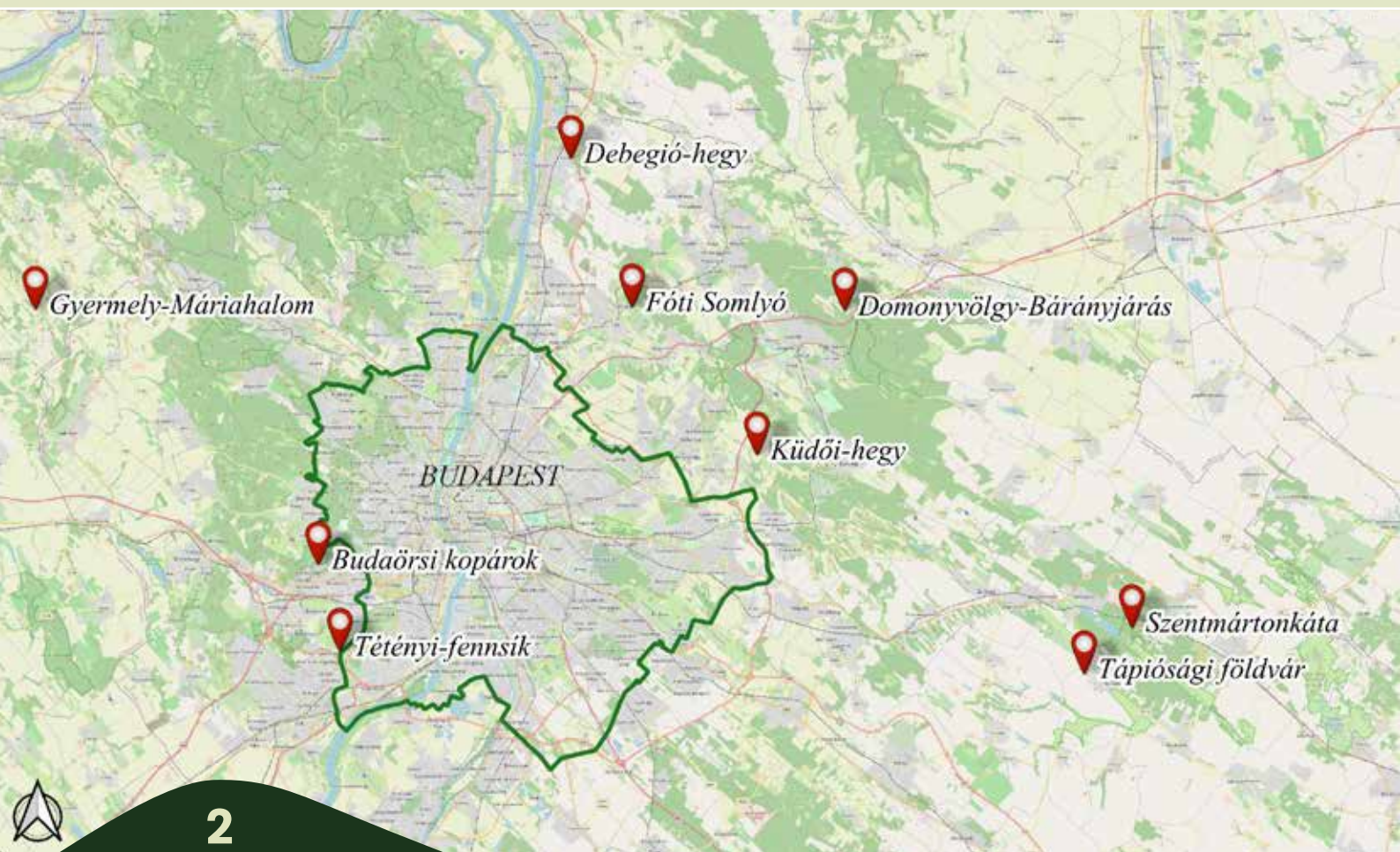
LIFE12 NAT/HU/001028

A pályázat alapadatai

Cím	Szárazgyepek megőrzése Közép-Magyarországon		
Forrás	Európai Unió LIFE+ Nature program, valamint hazai társfinanszírozás		
Futamidő	2013. szeptember 1 – 2020. augusztus 31.		
Költségvetés	Teljes	EU támogatás (75%)	Hazai társfinanszírozás (25%) Agrárminisztérium
	1.978.121 €	1.483.590 €	494.531 €
Kedvezményezett:	Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság		

TERÜLETEK

2013 és 2020 között a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság működési területén 9 helyszínen, összesen 633 hektáryi területet érintve hajtottunk végre a pályázat keretében különféle élőhely-rekonstrukciós beavatkozásokat az alábbi, veszélyeztetett helyzetű szárazgyepes területeken:

CÉLOK

A pályázat által érintett mindhárom kiemelt jelentőségű gyeptípusról (szubpannon sztyeppek, síksági pannon löszgyepek és pannon homoki gyepek) elmondható, hogy hazánkban találhatóak legnagyobb kiterjedésű és legértékesebb képviselőik. A folyamatosan csökkenő, de máig fennmaradt élőhely-foltok jelentős részben a több száz évvel ezelőtti, legeltetéssel végrehajtott fa- és cserjeirtás hatására alakultak ki. Mivel az elmúlt évszázadok során a gyepek környezetében a területhasználat jelentősen megváltozott, egyre kevesebb a legelő állat, ezért mára ezek az emberi hatásra kialakult és fennmaradt élőhelyek kiemelt értékűek váltak a természetes gyeptípusokhoz kötődő ritka növény- és állatfajok végső menedékeként.

A pályázat kezdetén a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság azt a célt tűzte ki, hogy megőrizze a területén található rendkívül gazdag, ám igen sérülékeny szárazgyepes élőhelyek egy részének természetes állapotát, illetve egyes területeken akár javítsa is azt a veszélyeztető problémák hatékony kezelésével.

A pályázat három célzottan védendő élőhelytípusát napjainkban leginkább fenyegető hatásokat, azok kezelési módjait és a kezelések számszerű eredményeit mutatja be a táblázat.

Virágzó leánykökörcsin kivágott feketefenyőkkel a háttérben. Budaörsi kopárok, 2017. március

A Budai-hegységbe a XX. század során kopárfásítási céllal betelepített idegenhonos feketefenyő a pályázati beavatkozás nélkül előbb-utóbb teljesen elfoglalta volna a számos védett növény- és állatfajnak otthont adó sziklagyepet.

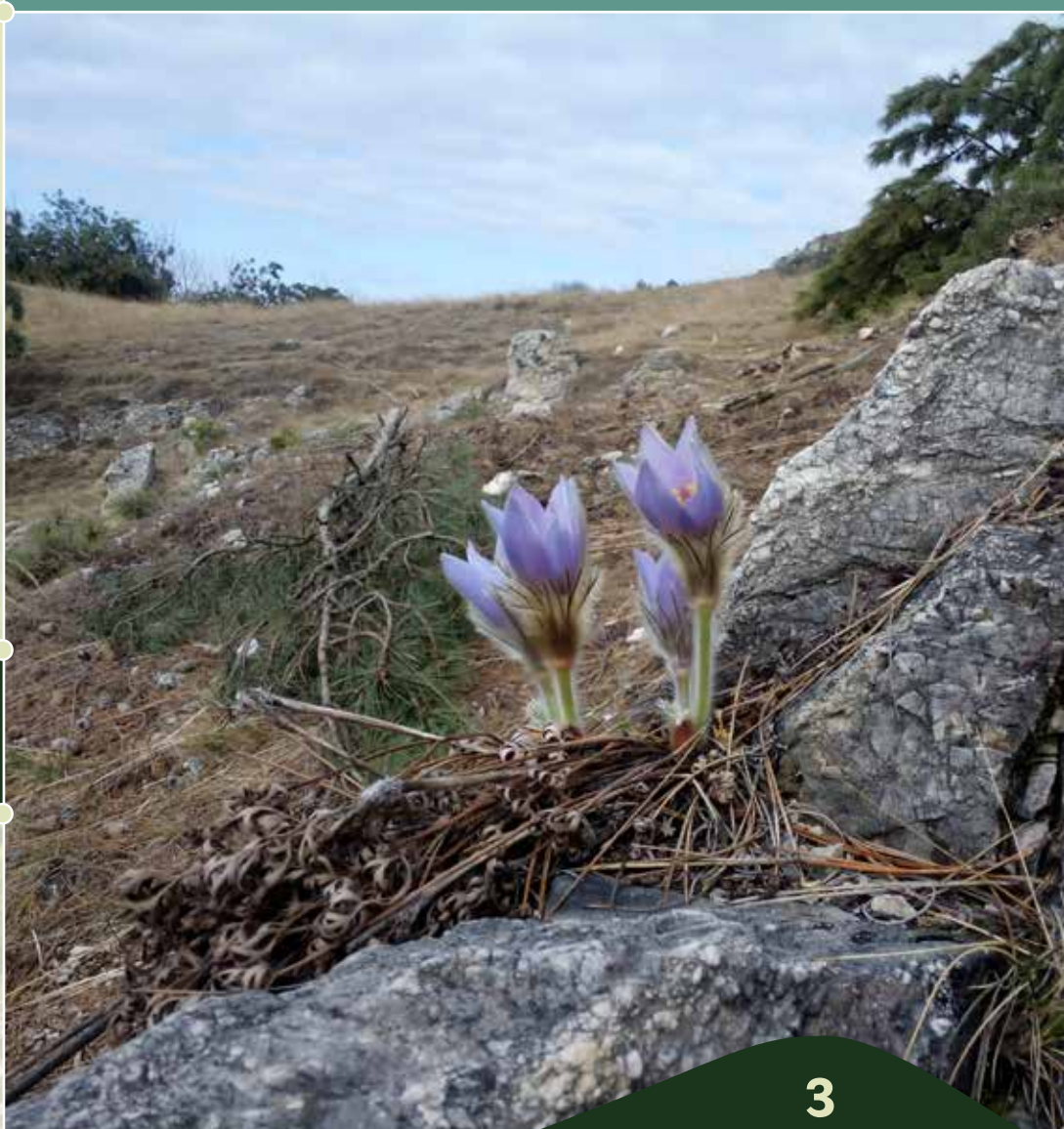
Negatív hatások

Kezelési mód

A pályázat eredményei számokban

Óshonos cserjefajok gyors terjedése	Cserjék részleges eltávolítása	Nettó 131 ha
Emberi hatásra részben megsemmisült, leromlott gyepterületek	Gyeprekonstrukciós beavatkozások	Nettó 13 ha
Lágy- és fászszerű inváziós növényfajok agresszív terjedése	Mechanikai és kéméletes vegyszerhasználattal történő invazívmentesítés	Lágyszárú inváziós fajok nettó 35 ha Fászszerű inváziós fajok nettó 62 ha
Kedvezőtlen emberi hatások:		
illegális hulladék lerakás, illegális utak, nyomvonalak terepi sportok védett gyepterületeken, engedély nélküli homokbányák, stb.	Területlezárások sorompókkal, árkokkal, hulladékelszállítás	4 projektterület részben lezárva 470 tonna hulladék elszállítva
A földterületek kedvezőtlen tulajdonviszonyai	Földterületek állami tulajdonba és nemzeti parki kezelésbe vétele	176 ha

A kezeléseket esetében nettó területnagyságok szerepelnek, melyek az adott cél-faj(ok) elméleti 100 %-os borítottsága esetén adják meg a kezelt területek nagyságát. Például egy 20 ha nagyságú, 50%-os borítottságú, teljes egészében megtisztított területen a kezeléseket nettó területe 10 ha.

ŐSHONOS CSERJEFAJOK TERJEDÉSE

Ezeknek a gyepeknek a fenntartásában sok száz éven át a legeltetés és a kaszálás játszotta a főszerepet. Ezek a hagyományosnak tekinthető mezőgazdasági tevékenységek az utóbbi évtizedekben folyamatosan visszaszorultak, elmaradásuk pedig kedvezett a gyepes területek lassú vissza-erdősülésének. Ennek első fázisa az őshonos cserjék - elsősorban a galagonya és a kökény, illetve egyes vadrózsa fajok - tömegessé válása és záródása. E folyamat mesterséges beavatkozás nélkül az adott szárazgyepi életközösség visszaszorulását és teljes eltűnését eredményezi. Az élőhelykezelés során a cserjék mechanikus eltávolítását és a gyepterületek szabaddá tételét végeztük el. A cserjék visszaszorítása nem volt teljes mértékű: egyes erősen cserjésedett, teljesen záródott foltok megmaradtak, növelve ezáltal az élőhelyi diverzitást - elsősorban az ízeltlábú és madárfajok változatosságát.

Tétényi-fennsík, 2016. tavasz: A már záródott, cserjés terület részleges megnyitása során kivágott és kisebb kupacokba összehordott, elszáradt galagonyabokrok.

Az előrehaladott cserjésedés miatt a projektterületeken soron kívül szükséges volt a cserjék részleges, kisebb-nagyobb foltokban történő eltávolítása és ezáltal a kedvező gyep-cserjés mozaik kialakítása.

Fóti-Somlyó, 2018. április: Az Igazgatóság pályázati brigádja a 2016-ban eltávolított galagonyabokrok sarjhajtásait vágja ki.

Mind az inváziós, mind az őshonos növények területi visszaszorításában a rendszeres mechanikai és/vagy vegyszeres utókezeléseknek fontos szerepük van.

INVÁZIÓS NÖVÉNYFAJOK TERJEDÉSE

Az inváziós fajok borításának növekedése részben az őshonos cserjefajokhoz hasonlóan árnyékolással szorítja ki az őshonos gyeptársulást, azok teljes eltűnését okozva. Az akác esetében az is probléma, hogy a talaj nitrogén-tartalmának megemelésevel hosszú távon is képes alkalmatlanná tenni a termőhelyet az őshonos fajok számára és kedvez a nitrofil, gyom jellegű aljnövényzet megtelepedésének. Az akác mellett a bálványfa, ezüstfa, nyugati ostorfa és a lágyszárú selyemkóró területi visszaszorítása jelentette a pályázat legnagyobb feladatát.

Debegió-hegy, 2016. július: A selyemkóró vegyszeres kezelése a pályázat keretében szerződött vállalkozó kivitelezésében.

Száraz területeken az egyik legnagyobb szakmai kihívás ennek a lágyszárú inváziós növényfajnak a visszaszorítása. A selyemkóró termése jól terjed a szél segítségével, a kiterjedt és mélyre nyúló gyökérrendszerének köszönhetően pedig igen ellenálló még a vegyszeres kezelésekkel szemben is.

Fóti-Somlyó, 2018. szeptember: Egyenként injektált és szalaggal megjelölt fehér akácok.

A vegyszeres kezelésnek ez a módja - megfelelő időpontban (augusztus-szeptember) végrehajtva - elsősorban a fehér akác és a mirigyes bálványfa ellen bizonyult hatásosnak.

ILLEGÁLIS TERÜLETHASZNÁLAT

A projekt célterületein belül sok helyen a talajfelszín és a vegetáció károsításával járó emberi tevékenységek okoztak problémákat. Ezek jellemzően az engedély nélküli gépjármű közlekedés, a hulladék-elhelyezés és anyagkitermelés (pl. homokbányászat). Az egymással részben összefüggő problémák felszámolását négy pályázati helyszínen értük el az úthálózat fizikai korlátozásával (útlezárásokkal, sorompókkal): a Tétényi-fennsíkon, ahol a legtöbb kárt okozták az illegális területhasználók, illetve kisebb mértékben a Szentmártonkátai lőtérén, a Föti-Somlyón és Domony-völgy-Bárányjárásban.

Tétényi-fennsík, 2015. június: Frissen kihelyezett sorompó a Diósdí út közelében.

Ezt a területet Budapest XXII. kerülete és két agglomerációs település, Törökbálint és Diósd határolja. Adottságai alapján - helyi viszonylatban nagy kiterjedése, a forgalmas utaktól és lakott területektől való nagyobb távolsága valamint elhagyatottsága - alkalmassá vált arra, hogy a környék településeinek illegális hulladéklerakójává váljon. A Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság 2015 nyarán a gépjárműforgalom korlátozása érdekében 8 db sorompót helyezett ki a Tétényi-fennsíkra bevezető utakon, illetve - ahol erre lehetőség volt - földsáncokkal zárta le az egyéb behajtási pontokat. A lezárást követő öt év tapasztalatai alapján kijelenthető, hogy a területre irányuló forgalom gyakorlatilag megszűnt.

2016 tavaszán megkezdődött a hosszú évek során felgyűlt hulladék szisztematikus eltávolítása a Tétényi-fennsíkról.

Tétényi-fennsík, ugyanaz a földút 2016. áprilisban, majd májusban: a fennsíkon található földutak mentén folytak a gépi és kézi munkák – ott, ahol a legerősebb volt a szennyezettség.

A feladatra kiválasztott cég munkatársai lépésről-lépésre haladtak a számukra kijelölt nyomvonalakon és tüntették el az útjukba kerülő szemétdombokat. Két ütemben, összesen 450 tonna vegyes építési és kommunális hulladékot gyűjtöttünk össze és szállítottunk el erről a pályázati területről.

KEDVEZŐTLEN TULAJDONVISZONYOK

A projekt egyes célterületein (Küdői-hegy, Tápiósági Földvár, Gyermelyi gyepek és Domonyvölgy) a természetvédelmi kezelés megvalósításának komoly gyakorlati akadályát jelentette a kedvezőtlen tulajdonviszonyi helyzet. Azokon a területeken, ahol reális piaci árak mellett a tulajdonosok a terület eladása mellett döntöttek, a természetvédelmi célú állami tulajdonba vétel

jelentette a megoldást, mert így a szükséges természetvédelmi kezelések megvalósítása egyetlen, ágazati jogszabályok alapján működő érdekelt hatáskörébe került.

A pályázat futamideje alatt különböző módokon (piaci adásvétel, jogosult listás területek megvásárlása, kisajátítás, korábban is állami tulajdonban lévő területek nemzeti parki vagyonkezelésbe vétele) összesen közel 180 hektárnyi terület került a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság közvetlen természetvédelmi kezelésébe.

EGYÉB SZAKMAI EREDMÉNYEK

A Szentmártonkátai lőtér projektterületen a védendő gyepterületeket idegenhonos fajokból, elsősorban akácból álló erdőrészeket vették körül, melyek folyamatos terjedésükkel nyomás alatt tartották a gyepi életközösséget. A pályázat keretében őshonos fajták telepítésével fajokcserés erdőszerkezet átalakítást hajtottunk végre összesen 10,6 hektáron.

Szentmártonkátai lőtér, 2019. április: Frissen telepített őshonos facsemeték a korábbi akác-erdő helyén.

Ezek a fajok (pl. mezei juhar, vadkörte, vadalma, kocsányos tölgy, hazai nyarak) a szintén őshonos cserjefajokból (pl. kökény, vadrózsafajok, galagonya) álló erdőszegéllyel együtt sokkal változatosabban és kiegyensúlyozottabban kínálnak nektárt és virágport a beporzó rovarok számára, mint a többnyire elegendően akác. Ez utóbbi vitathatatlanul kiváló méhlegelő – az év nagyjából három-négy hetében –, előtte és utána viszont nem nyújt szinte semmit a beporzást végző rovaroknak. Ezzel szemben a változatos erdő, kiegészülve a gazdagon virágzó környező gyepes területekkel, ugyan szerényebb intenzitással, de tavasztól őszi folyamatosan el tudja látni táplálékkal ezeket a fontos rovarokat.

KUTATÁS

A terepi kezelések és a gyeprekonstrukciós beavatkozások eredményét botanikusok és zoológusok segítségével évente monitoroztuk. A kutatási jelentések alapján egyértelműen megállapítható, hogy a kezelések sikeresek voltak:

- *Az inváziós fajok teljes, illetve az őshonos cserjefajok szükséges mértékű eltávolításával mind a 9 projektterületen nagymértékben javult a kezelt élőhelyek állapota, illetve a kiterjedésük is nőtt.*
- *A több éven át tartó kutatások során megfigyelhető volt a célzott gyeptípusokhoz kötődő pók-, hangya-, bogár- és egyenesszárnyú-fajok visszatérése, illetve betelepedése a kezelt területekre, valamint az egyedszámok növekedése, ezen kívül több, a területek szempontjából újnak számító, eddig onnan le nem írt faj előfordulása is beigazolódott.*
- *A visszagyepesítéssel érintett területeken sikerrel jártunk, de a projekt végét követően még beletelik egy kis időbe, amíg a végleges, az adott élőhelytípusra jellemző vegetáció beáll.*
- *A kutatások ugyanakkor sok helyen alátámasztották, hogy a kizárólag mechanikus kezelés nem mindenütt elegendő, a vegyszerhasználat sajnos sokszor elengedhetetlen.*
- *Az elért eredmények fenntartása, a becserjésedés megakadályozása érdekében a kezelt területeken a projekt lezárását követően is szükséges a megfelelő időpontban történő kaszálás, illetve a legeltetés.*

Sárgafejű bikapók (*Eresus moravicus* Rezác, 2008) nőténye a tárnájában Máriahalmon, ahonnan először jelen pályázat keretében írták le a fajt 2018-ban.

PÁLYÁZATI KOMMUNIKÁCIÓS TEVÉKENYSÉGEK

A pályázat megvalósítása során nagy hangsúlyt fektettünk a területeink természeti értékeinek közvetlen bemutatására. A pályázat keretében két új tanösvényt létesítettünk (Tápiósági földvár, Budaörsi kopárok), egy tanösvényt pedig felújítottunk (Fóti-Somlyó). Ezzel egy időben létrehoztuk a Duna-Ipoly mobilapplikációt is, amelynek segítségével a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság valamennyi tanösvénye papírtakarékos módon járható végig.

Fóti Somlyó, 2020. június: A budaörsi és a fóti tanösvény egy-egy látványos, 3x1 méteres panoráma táblával is gazdagodott a pályázatnak köszönhetően.

Tétényi-fennsík, 2016. szeptember: A Magyar Televízió Kék Bolygó című műsora 2016. szeptember 22-i adásának helyszíni felvételei.

Duna-Ipoly

Túravezető applikáció
a DINPI tanösvényeihez

A pályázati helyszíneken kihelyeztünk 8 db színes, nagyméretű információs táblát és 75 db Natura 2000 táblát.

Folyamatosan tájékoztattunk az elért eredményekről, tapasztalatokról: újságcikkek, honlap hírek segítségével. 5 db tematikus „Cincér” hírlevél megjelentetésével, TV és rádióinterjúkban szerepléssel népszerűsítettük a pályázati tevékenységeket és azok eredményeit.

A TV-interjú témája a Tétényi-fennsík nagyszabású megtisztítása volt: ehhez a pályázat összesen 450 tonna hulladék összegyűjtésével és szabályos elhelyezésével, valamint a további illegális hulladéklerakás megelőzése érdekében a terület sorompókkal történő lezárásával járult hozzá.

Gödöllői Királyi Kastély, 2015. szeptember 6.: A pályázat legnagyobb szabású szemléletformáló családi rendezvényén, a Dombvidéki Zöld Forгатagon több százán vettek részt a különböző természetismereti programokon, kézműves foglalkozásokon, szakmai előadásokon és szabadtéri koncerteken.

Szemléletformálási célból összesen 27 alkalommal vontunk be önkénteseket is a pályázat élőhely-kezelési munkái-ba. Ez az akció nagyon népszerű volt, több, mint 600 fő vett részt a természetvédelem gyakorlati megvalósításában: általános és középiskolai diákok, egyetemi hallgatók és céges kollektívák is érkeztek. A helyi természetvédelmi örök irányítása mellett főként a pályázati brigád által kivágott cserjéket hordták le a területekről, de szemétszedés és korlátfestés is szerepelt a feladatok között.

2016. december 02., Küdői-hegy: Önkéntesek segítenek lehordani a depóniahelyre a letermelt cserjéket a projektterületen

2016. október 08.: Önkéntesek festik a pályázat keretében a Fóti-Somlyó tanösvény mentén épített korlátokat.

ÉLET A PÁLYÁZAT UTÁN – AVAGY HOGYAN TOVÁBB?

A pályázati területeken az optimálisnak gondolt gyepes állapot visszaállítását követően Igazgatóságunk arra törekszik, hogy a helyi adottságoknak megfelelő, hosszú távon fenntartható használati módot alakítson ki, például haszonbérleti szerződések keretében a kíméletes, extenzív legeltetés bevezetésével.

Fóti Somlyó, 2018. augusztus: Juhok legelnek a pályázat során a galagonyabokroktól megtisztított és legeltetésre bérbe adott területen.

A szárazgyepek ideális hosszú távú fenntartó kezelése a juhokkal és korlátozott számban kecskével, alacsony intenzitással történő legeltetés. Ennek hiányában a megfelelő időben, évről-évre rendszeresen végzett kaszálás is sokat segít egy terület fokozatos beerdősülésének megakadályozásában.

Domonyölgy-Báránycsatorna, 2016. június: A pályázati brigád által frissen kaszált Báránycsatorna.

Budaörsi Kopárok (Fotó: Selmeczi Kovács Ádám)

Szöveg: Kiss Gyula, Schrett Andrea

Fotók: Kiss Gyula, DINPI archívum

Kiadja: Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság; 1121 Budapest, Költő utca 21.

Felelős kiadó: Fűri András igazgató
Budapest, 2020.

Kiadványszerkesztés és nyomda: MAM Tanácsadó Kft.

A kiadvány környezetbarát újrahasznosított papírból készült a „Szárzgyepek megőrzése Közép-Magyarországon” című (LIFE12 NAT/HU/001028) pályázat keretében az EU LIFE+ Nature programjának támogatásával.

www.dunaipoly.hu